

Rondblik

Ziekenzalving als genezingsgarantie

P.H.R. van Houwelingen en M.W. Sebens

Door verschillende mensen is gereageerd op ons artikel over Jakobus en de ziekenzalving, waarin wij op basis van de exegese betogen dat het zalven met olijfolie uit Jakobus 5:14-15 moet worden opgevat als genezingsgarantie bij ernstige, ongeneeslijke ziekte. De bijzondere volmacht tot genezen was voorbehouden aan Jezus' gezanten, zoals de twaalf apostelen en de oudsten van Jeruzalem. Daarom plaatsen wij vraagtekens bij het tegenwoordige gebruik van ziekenzalving in protestantse kringen of van het laatste oliesel in de rooms-katholieke traditie (*Nederlands Dagblad*, Het Katern, 21 mei 2010; zie www.nd.nl/ziekenzalving).

Uit de veelheid van reacties hebben wij vier punten gekozen die we graag nader willen toelichten in vraag- en antwoordvorm. Voor de duidelijkheid laten wij eerst onze eigen vertaling van Jakobus 5:12-18 volgen, waarin drie gebedssituaties worden onderscheiden.

12 Vóór alles, m'n broeders en zusters, zweer niet. Niet bij de hemel, niet bij de aarde en ook geen enkele andere eed. Laat uw ja ja zijn en uw nee nee, opdat er geen oordeel over u geveld wordt.

Eerste situatie

13 Heeft iemand van u leed te dragen, laat hij bidden. Is iemand blij, laat hij een loflied zingen.

Tweede situatie

14 Is iemand van u ernstig ziek, laat hij de oudsten van de gemeente bij zich roepen. Laten zij hem bestrijken met olijfolie in de naam van de Heer en laten zij voor hem bidden. 15 En het gelovige gebed zal de ernstig zieke genezen; de Heer zal hem oprichten. En als hij in zonde geleefd heeft, zal dat hem vergeven worden.

Derde situatie

16 Beken [dus] elkaar uw zonden en bid voor elkaar om genezing. Het gebed van een rechtvaardige heeft veel kracht en het werkt! 17 Elia was een mens die net zulke dingen meemaakte als wij, en nadat hij vurig gebeden had dat het niet zou regenen, is er drieënhalf jaar lang geen regen gevallen op het land. 18 Toen bad hij opnieuw en de hemel gaf regen, en het land bracht zijn vrucht weer voort.

Vraag 1: Maar er kunnen ook tegenwoordig toch nog wel (genezings)wonderen gebeuren?

Antwoord: Dat ontkennen wij niet, integendeel. God kan genezing geven op het gelovige gebed. De moderne gezondheidszorg heeft veel mogelijkheden, maar niet alles in het leven is maakbaar. Gelukkig heeft het gebed van een rechtvaardige veel kracht, en het werkt! Zulk bidden om genezing past volgens ons dan bij de derde gebedssituatie van Jakobus (5:16). En ook in onze tijd gebeuren er nog wonderen.

Nader Bekeken juni 2010

Rondblik – P.H.R. van Houwelingen / M.W. Sebens

Maar het punt dat wij willen maken, is dat genezing nu niet meer gegarandeerd wordt. Jezus genas iedere zieke die bij Hem kwam. En Hij maakte hen volkomen gezond (zie bijvoorbeeld Mat. 14:36). Dat is tegenwoordig anders. Helaas blijven mensen soms ongeneeslijk ziek of komen te overlijden. Een genezings*garantie*, zoals bij de ziekenzalving in Jakobus, is volgens ons in de Bijbel exclusief verbonden aan het optreden van Jezus' gezanten. Alleen bij de Twaalf, de Zeventig en de Zeven lees je over een volmacht om iedere ziekte en elke kwaal te genezen (wij hebben o.a. verwezen naar Mat. 10:1; Luc. 10:9). En het was te wijten aan hun eigen ongeloof, wanneer ze daarin bij uitzondering niet succesvol bleken (Mat. 17:20; Mar. 9:29).

Ook de gave om te genezen waarover Paulus aan de Korintiërs schrijft (1 Kor. 12:9 en 28-30: 'gaven van genezingen'), was blijkbaar niet iedereen gegeven. De apostel zegt er immers bij dat we niet allemaal apostel, profeet of leraar zijn. Bovendien waren er in de Korintische gemeente op een gegeven moment veel ziekte- en sterfgevallen (1 Kor. 11:30). In ieder geval noemt Paulus in 2 Kor. 12:12 onder meer (genezings)wonderen als een van de tekenen waaraan je een echte apostel kunt herkennen.

Vraag 2: Waarom wordt vers 19-20 van Jakobus 5 niet besproken? Daar lijkt 'redden' (sooizein) de betekenis te hebben van: uitredding uit zonde en oordeel. Pleit dit niet met terugwerkende kracht voor de geestelijke interpretatie van het gezond worden uit vers 15?

Antwoord: Heel het laatste hoofdstuk van Jakobus staat inderdaad in het teken van de komst van de Heer. God doet recht aan allen die het koninkrijk verwachten. Dus zegt Jakobus twee dingen: Hem aanroepen (vs. 12-18) en je broeder of zuster die dat niet doet, terugroepen (vs. 19-20). Het is duidelijk dat deze dingen niet los van elkaar staan. Er zijn letterlijke overeenkomsten tussen beide passages: ieder onder u, redden, zondaar en zonden. Toch gebruikt Jakobus wel een nieuwe aanspraak: 'broeders en zusters'. Als Jakobus de aanhef 'broeders en zusters' gebruikt, begint hij een nieuw onderwerp (zoals in het laatste hoofdstuk van zijn brief bij 5:7; 5:12 en 5:19).

Het Griekse werkwoord *sooizein* betekent: redden, verlossen. De context geeft aan waarvan iemand verlost zal worden. Aangezien het in 5:14-15 gaat over iemand die ernstig ziek is, hebben we daar gekozen voor de betekenis 'redden van ziekte, namelijk genezen'. Nu kan men tegenwerpen: 'Ja, maar het gaat om een gelovig gebed. De ernstig zieke zal misschien wel dwars door de dood heen verlost worden van z'n ziekte en ook verlost worden van zonde en oordeel.' Met dit argument zou men 'redden' kunnen vertalen. Toch kiezen wij voor de vertaling 'genezen'. In de eerste plaats omdat het zalven van zieken behalve in Jakobus 5:14 nog slechts een keer in het Nieuwe Testament voorkomt, namelijk in Marcus 6:13. Daar staat: 'Ze [=de Twaalf] dreven veel demonen uit en zalfden veel zieken met olie en genazen hen.' Bij die ziekenzalving vat iedere exegeet de olie op als geneesmiddel, want dat is overduidelijk. In de tweede plaats gaat het in Jakobus 5 weliswaar om iemand die ernstig ziek is, maar niet elke ongeneeslijk zieke ligt ook op sterven. De patiënten die bij Jezus of bij zijn gezanten gebracht werden, waren onder anderen blinden, doven, verlamden en mensen met huidvraat. Zij werden door Jezus of door zijn gezanten verlost van hun ziekte: ze werden genezen.

Dan is er nog een derde en laatste reden waarom we niet 'redden' maar 'genezen' vertalen in 5:15. Over terugwerkende kracht gesproken: Jakobus sluit zijn brief af door terug te komen op het begin. Daar had hij gezegd dat iedereen in verleiding komt door zijn of haar eigen

begeerte; het is de menselijke begeerte die zonde baart en zonde leidt tot de dood (Jak. 1:14-15). Wat Jakobus zelf met zijn brief beoogt, moeten de lezers voor elkaar doen: iemand uit hun midden die op een dwaalweg is geraakt terugroepen.

In 5:15 stond dat God de ernstig zieke zal genezen en laten opstaan. Maar volgens 5:19-20 is niet God degene die redt, maar de broeder of zuster van het verdwaalde gemeentelid. Wie afdwaalt van de waarheid, bevindt zich op een heilloze en doodlopende weg. Het ging in vers 15 dus om redding van ziekte, terwijl vers 20 spreekt over redding uit de geestelijke dood (Grieks: *soosei psuchèn autou ek thanatou*), de eeuwige ondergang die een zondaar bedreigt vanwege het komende oordeel. Verantwoordelijkheid voor elkaar binnen de gemeente brengt met zich mee dat we bidden voor elkaar, elkaar zonden belijden en dat we iemand die op een dwaalweg is geraakt, terugroepen.

Vraag 3: Kan het begin van vers 16: ‘en bid voor elkaar om genezing’ vanwege de combinatie met schuldbelijdenis niet worden opgevat als bidden voor de geestelijke gezondmaking van de gemeente, die misschien als gevolg van verstoorde verhoudingen was verziekt?

Antwoord: Dat lijkt ons niet erg waarschijnlijk. In vers 14-15 ging het om individuele gemeenteleden (‘iemand van u’), aan wie de oudsten alleen in het geval dat iemand in zonde geleefd heeft, behalve genezing ook kwijschelding van hun schuld mogen schenken in de naam van de Heer. Dat de gemeente aan een collectief probleem zou lijden dat door Jakobus wordt aangepakt, zoals Paulus deed bij de Korintiërs met hun partijschappen, valt niet te bewijzen. In de gemeente van Korinte werd men trouwens juist niet genezen: velen bleven zwak of ziek en er waren velen gestorven (1 Kor. 11:30).

Bovendien is het Griekse werkwoord *iasthai*, zoals wij al opmerkten, een medische term. In de evangeliën wordt deze term ook altijd gebruikt voor lichamelijke genezing van allerlei patiënten. Alleen in het Jesaja-citaat ‘Want anders zouden ze tot inkeer komen en zou Ik hen genezen’ (Mat. 13:15; Joh. 12:40 en Hand. 28:27) is ‘genezen’ beeldspraak, maar dan wel gebaseerd op een vergelijking van zonde met ziekte (zie voor deze vergelijking ook Hebr. 12:13 en 1 Petr. 2:24). Als we voor elkaar bidden om genezing, zoals Jakobus voorschrijft, dan vragen we voor onze zieke gemeenteleden om herstel van hun gezondheid.

Vraag 4: In Marcus 16:17-18 staat toch duidelijk dat gelovigen wondertekens (o.a. genezing van zieken door handoplegging) zullen doen?

Antwoord: Nee, dat staat er niet duidelijk. De NBV luidt als volgt: ‘Degenen die tot geloof zijn gekomen, zullen herkenbaar zijn aan de volgende tekenen; in mijn naam zullen ze demonen uitdrijven, ze zullen spreken in onbekende talen, met hun handen zullen ze slangen oppakken en als ze een dodelijk gif drinken zal hun dat niet deren, en ze zullen zieken weer gezond maken door hun de handen op te leggen.’ Terecht vertaalt de NBV hier: degenen die *tot geloof zijn gekomen*. Maar dat degenen die tot geloof zijn gekomen, herkenbaar zullen zijn aan de volgende tekenen, is meer een exegese dan een vertaling. De Willibrordvertaling zegt dat genoemde tekenen degenen die tot geloof gekomen zijn, zullen *begeleiden*, dat die hen onderweg zullen vergezellen (Grieks: *par-akolouthein*). Het gaat dus om begeleidings- en herkenningstekens. Ter begeleiding en herkenning van de gelovigen uit alle tijden of van de mensen uit de begintijd die tot geloof gekomen zijn?

Wij denken het laatste en wel om vijf redenen:

- a. De tekens gaan niet voorop, maar ze begeleiden, ze gaan mee. Er gebeuren wonderlijke dingen in de omgeving van gelovige verkondigers die onderweg zijn. Dat laatste staat in Marcus 16:20a: ‘en zij gingen op weg om overal het goede nieuws bekend te maken.’ Bij de verbreiding van het evangelie zullen ze ondersteund worden door de genoemde tekens.
- b. De tekens waren allereerst bedoeld voor de elf, aan wie de Opgestane verschenen was (vs. 11). Zij moesten zelf nog overtuigd worden en groeien in geloofsvertrouwen. Elf is twaalf min de ongelovige Judas!
- c. Het Grieks heeft hier niet het zelfstandig naamwoord ‘de gelovigen’ (dan zou er *tois pistois* moeten staan), ook geen tegenwoordig deelwoord zoals ‘de gelovenden’ (dan zou er *tois pisteuousin* moeten staan), maar het voltooid deelwoord in de aoristus (*tois pisteusasin*): ‘de mensen die tot geloof zijn gekomen’, namelijk door middel van anderen: tot geloof gebracht door het getuigenis van Jezus Christus en zijn gezanten.
- d. Wie de tekens precies zal doen, wordt in het midden gelaten. In ieder geval de elf, die aangesproken en eropuit gestuurd worden. Tegelijk is hun Heer in de hemel, die deze tekens laat volgen (Grieks: *ep-akolouthen*) om de verkondiging kracht bij te zetten (vs. 20b). Het slot van Marcus geeft een soort vooruitblik op de Handelingen-periode. En daar zijn het de gezanten van Jezus Christus die genezingen doen! Niet *alle* gelovigen doen *alles* en *altijd*.
- e. In Hebreeën 2:4, terugblikkend op de Handelingen-periode, vertaalt de NBV terecht een verleden tijd. De redding is begonnen met het spreken van de Heer; zijn woorden werden voor ons bevestigd door degenen die ze hebben gehoord (waarschijnlijk zijn de apostelen bedoeld als unieke oor- en ooggetuigen), terwijl God zelf met hen *meegetuigde* door tekenen en wonderen. Toen de brief aan de Hebreeën geschreven werd, behoorde dat al tot het verleden.

Kortom, net zomin als in Marcus 16:17-18 wordt beloofd dat *wij* slangen kunnen oppakken en dat het ons niet zal deren als *wij* een dodelijk gif drinken, net zomin wordt daar beloofd dat *wij* zieken weer gezond zullen maken.

Enige literatuur

- J. van Bruggen, *Ambten in de apostolische kerk. Een exegetisch mozaïek*, Kampen, Kok, 1980.
- L. Floor, *Jakobus. Brief van een broeder* (CNT), Kampen, Kok, 1992.
- Jeffrey John, ‘Anointing in the New Testament’, in: Martin Dudley and Geoffrey Rowell, *The Oil of Gladness. Anointing in the Christian Tradition*, London, SPCK, 1993, p. 46-76.
- M.C. Mulder, ‘Ziekenzalving, opnieuw geboden?’, in: *Nader Bekeken* jrg. 10 (2003), p. 82-84.
- M.J. Paul, *Vergeving en genezing. Ziekenzalving in de christelijke gemeente*, Zoetermeer, Boekencentrum, 1997.
- Klaas de Vries en Hans van Benthem, ‘Wie kan genezen als Hij?’, in: H. ten Brinke, J.W. Maris e.a., *Meer dan genoeg. Het verlangen naar meer van de Geest*, (Barneveld, De Vuurbaak, 2004), p. 95-111.
- Andere artikelen over ziekenzalving in *Nader Bekeken*, door P. Niemeijer (september en oktober 2006) en F.J. Bijzet (maart 2010).